

UNIVERSITÉS DE PARIS
BIBLIOTHÈQUE DE LA SORBONNE
13, RUE DE LA SORBONNE - 75257 PARIS CEDEX 05
TEL : 01 40 46 30 27 - FAX : 01 40 46 30 44

Inv.

SIGB

Sibil

SU

790 29663

Cote

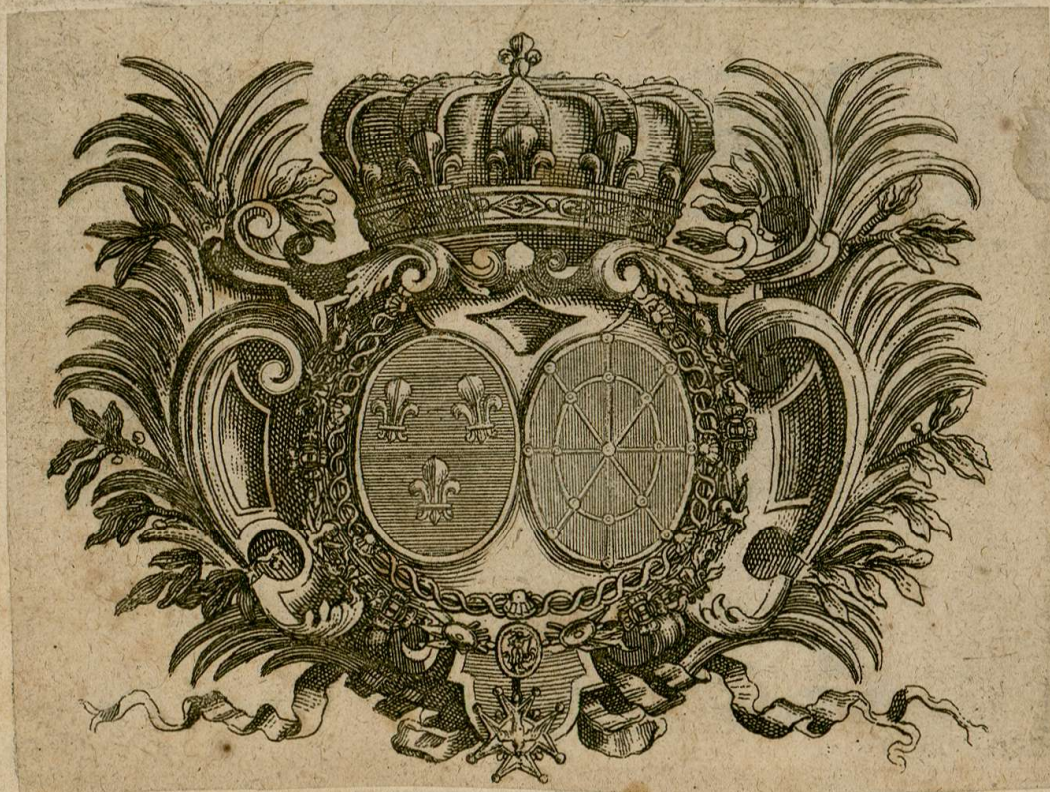
U 71 in-4

1153802694

V. 71. H. F. a u 71(1) in 4°
LUDOVICI
MAGNI
FRANCIÆ ET NAVARRÆ
REGIS
LAUDATIO FUNEBRIS.
DICTA

*In Regio ejusdem LUDOVICI MAGNI Collegio
A CAROLO PORE'E, è Societate JESU.
Prid. Id. Novemb. An. M. DCC. XV.*

PARISIIS,
Apud STEPHANUM PAPILLON, viâ Jacobæâ,
sub Scuto Anglico.

M. DCC. XV.

IN THE COURT OF THE COMMONS

THE HOUSE OF COMMONS

1851

REPORT

OF THE

COMMISSIONERS OF THE GENERAL LAND OFFICE

IN ANSWER TO A RESOLUTION OF THE HOUSE OF COMMONS

PASSED IN APRIL 1851

PRINTED BY W. CLAY, ST. MARTIN'S LANE

1851

BY ORDER OF THE COMMISSIONERS

OF THE GENERAL LAND OFFICE

AND OF THE HOUSE OF COMMONS

PRINTED BY W. CLAY, ST. MARTIN'S LANE

1851

BY ORDER OF THE COMMISSIONERS

OF THE GENERAL LAND OFFICE

AND OF THE HOUSE OF COMMONS

PRINTED BY W. CLAY, ST. MARTIN'S LANE

1851

BY ORDER OF THE COMMISSIONERS

OF THE GENERAL LAND OFFICE

AND OF THE HOUSE OF COMMONS

LUDOVICI MAGNI LAUDATIO FUNEBRIS.

UOD in regnis omnium moderator regnorum, hoc in Regibus, Regum idem arbiter omnium Deus efficere solet, cum suam in alterutris potentiam ac liberalitatem commendare ipsi visum est: CARDINALES EMINENTISSIMI, ILLUSTRISSIMI ECCLESIAE PRINCIPES, PRÆSIDES ILLUSTRISSIMI, AMPLISSIMI SENATORES, CÆTERIQUE OMNIUM ORDINUM AUDITORES ORNATISSIMI.

Regna quædam sic illustrat , ut in ea opes , triumphos , & ornamenta cumulatissimè congerat omnia , quæ reliquis imperiis certo fine ac modo dividit. Reges quosdam sic ornat , ut in eos animi corporisque dotes , belli pacisque laudes , & decora liberalissimè conferat omnia , quæ cæteris principibus non avara , sed minus larga manu distribuit. Quasi ex illis aspectabilibus Diis quosdam amet eligere , in quibus imaginem suam plenius exprimat ; & expressam mortalium oculis ad reverentiam proponat.

Quod cum in multis antea Regibus factum legimus : tum in eo vidimus perfectum , qui Gallia , maximo bonorum omnium luctu , ereptus est , LUDOVICUS XIV. cognomento MAGNUS : quem Deus ex antiquissima toto orbe familia nasci voluit , ut duodecim gloriam sæculorum jam inde ab ortu acciperet , & uno minùs sæculo propriis laudibus superaret : quem Gallorum votis diu renuit , ut ad miracula natus , miraculo quoque genitus intelligeretur : cui grandem infudit animam , ut haberet imperio parem : cui majestatem corporis animo dignam addidit , ut Magni cognomen ex omni parte sustineret : cui tot virtutes concessit domesticas , ut , si per eas ad solium veniretur ; is , vel privatus , eò perveniret ; tot

LAUDATIO FUNEBRIS. 5

regias , ut si Reges inter Rex eligendus foret , is omnium unus vel primus eligeretur : quem utrâque fortuna probavit , ut in utrâque magnus , in utrâ major esset , dubium relinqueret : cui citò regnare dedit , quia nimium diu regnare non potuit : quem omnium ex omni memoria Regum diutissime imperare voluit , quia si sempiterna forent hominum imperia , imperare semper meruit.

Superba nimium Gallia , si semper imperaret is , quo regnante gloriam ipsa suam tanto superavit , quanto reliquorum famam imperiorum antea superaverat. Sed qui regna dat gentibus , & regnis Reges , idem aufert illa , & hos repetit certo ac definito tempore , ut omnes intelligant solum perpetuò regnare immortalem Deum. Hac omnibus constituta lege repetitus est , & ablatiis terris , qui Galliæ ad splendorem , Religioni ad præsidium , Regibus ad exemplum , Gentibus ad spectaculum , orbi universo pene ad miraculum fuerat concessus. Quanta , quam multiplex in uno viro omnium jactura !

Quod si privata in publico luctu damna recensere licet (& nobis certè licet , nisi malumus ingratè timidi , quam piè audaces videri) qualem nos in Principe patronum , qualem in domino parentem amisimus , qui pro sua erga hocce Col-

6 LUDOVICI MAGNI

legium munificentia fundator ejus appellari meruit ; imo debuit ; & pro suâ erga nos benevolentia dici non recusavit !

Laudandus itaque nobis deinceps mortuus , qui toties nobis laudatus est vivus. Durum ac triste Oratoris officium in luctibus suis fieri disertum ! Ingrata hodie primùm , quæ semper antehac jucundissima fuit laudandi Principis optimi necessitas ! Ardua verò & operosa res demortui laudes oratione complecti , qui omne laudum genus vitâ sit complexus ; & quod argumentum Oratores multi , lætitia publica erecti , dum assumerent divisum , sub mole laborabant ; id totum simul Oratorem unum , mœrore gemino debilitatum , in se recipere !

Non detrectabo tamen onus impositum. Vires addet amor , si dolor adimet. LUDOVICUM omnium gentium suffragio Magnum , quantus quantus fuit , exhibere conabor ; & illum tripartita Oratione triplici nomine Magnum ostendere ; Magnum bello , majorem Pace , Religione maximum.

Talem nuper , aliud * agendo , designabamus dum viveret ; talem , postquam vixit , adumbramus. Nihil mortuo detrahet veritas , quia vivo nihil adjecit adulatio. Sola ejus laudes deterere potest Oratoris tenuitas ; & multum sane detereret , si

* In Oratione habita de Panegyricis , anno 1714.

quid ei posset deteri , cujus effigies in omnium animis impressa ipsum exhibet totum , vel dum imago oculis proposita eundem vix aliqua sui parte repræsentat.

Istam effigiem sæpius inspicite , Auditores ; & in illa multo magis , quam in Oratione nostra LUDOVICUM ter Magnum recognoscite , amate , & lugete.

PRIMA PARS.

Regibus non una , ut militibus ; non gemina , ut ducibus ; sed triplex ad laudem bellicam aperitur via. Bella enim quæcumque Regni causa gesta sunt ; sive illa suis auspiciis gesserint , quod Regum omnium est ; sive illa consilio administraverint , quod pauciorum est ; seu denique , quod paucissimorum , illa ductu ipso confecerint ; ex iis gloriam omnibus solent , quodam jure suo , accipere : quoniam id omne Regibus , bene , vel male cadit , quicquid regnis feliciter aut secùs evenit.

Quem triplicem veluti campum , etsi fas est Oratorem ingredi , & inde palmas Heroï legere ; illa tamen omittam prima auspicatissimi regni tempora , quibus LUDOVICUS jam Rex, sed nondum imperii rector , jam exercituum dominus , sed

nondum ductor , jam consiliorum quasi caput , sed nondum moderator , bella tum externa tum domestica , felicitate sua , virtute aliena , componeret.

Licuerit Oratoribus , qui tunc temporis res Gallicas dicendo profecuti sunt , ad pedes triumphatoris pueri gratulabundos accedere , etiam sine adulationis suspicione. Licuerit bellicas Laureos ad Rupem Regiam , ad Friburgum , ad Nerolin- gam alibique collectas regiæ ipsius coronæ attexere , sine ducum nostrorum invidia ; illum ego corollis non onerabo , quas deinde jam factus auctor famæ suæ & æstimator , removit à suo capite ; & superioribus belli ducibus regnique administris reponendas esse declaravit. Præclarum sanè LUDOVICO fuit eas remittere laureas , quas posset meritò suas dicere ; cum ejus auspiciis ita mancipata fuisset victoria , ut iidem imperatores modo victores , modo victi , prout has vel illas sequerentur partes , pugnasse quidem virtute sua duce , sed comite LUDOVICI fortunâ vicisse viderentur. Facile tamen Regi fuit , qui propriis abundaret virtutibus , nihil suum ducere , quod fortunæ solum esset suæ. Facile fuit abs rebus iis , quæ ipsius dumtaxat gestæ forent auspiciis , nolle felicem appellari , qui satis superque ab illis emine-
ret

LAUDATIO FUNEBRIS ,

ret, quas ductu suo gesserat vel consilio, ut Magnus bello prædicaretur.

Regem enim bello magnum quæ res efficiunt? Hæ opinor, magna bella, magnæ virtutes, magna facinora, magni bellorum exitus. Quæ omnia & singula LUDOVICUS ita comprehendit unus, ut alia quidem aliis majora in eo fuerint aliquando; sed ipse in omnibus & singulis magnus ac sibi semper æqualis extiterit.

Bellorum magnitudinem unde potissimum repetendam esse dixerimus, AUDITORES? An ex hostium numero, qui aliquando virtutem obruit? An ex virtute, quæ numerum proruit? An ex locorum diversitate, quæ vires imperii distrahit? An ex temporis diuturnitate, quæ opes atterit?

Si ex hostium numero; hostes multitudine propè innumerabiles vel soli vel cum sociis sustinui-
mus, qui essent ipsi nobis à lapsu sustinendi. Europa nunc æmulatione, nunc timore dominatûs Gallici excitata milites in perniciem nostram toto superiore sæculo parere & parturire visa est, semper enixa, nunquam exhausta. Ut, quod Poëtæ commenti sunt ex satis Draconis dentibus natos esse armatos homines, illud de sepultis hostium ossibus credere ferme liceat, inde novos prodiisse exercitus, qui non in se, ut illi terrigenæ

fratres, sed in nos arma converterent.

Si virtus bellica spectetur; dimicandum fuit cum gentibus virtute quidem ut ingenio diversis, sed utroque metuendis.

Cum gente imperiosa; hoc est, quæ uno contenta Rege, regnis pluribus contenta non est: cujus ditio in utrumque orbem late diffunditur, animus ipsa ditione latius extenditur: quæ nos usque habuit æmulos, donec haberet socios: quæ dominum à nobis quidem accepit volens, sed ipsa dominos antea dare nobis voluit invitis; & se daturam aliquando speravit.

Cum populo Gallos inter atque Italos ut locorum situ, ita fortitudine & calliditate medio; & ad alteram, ubi altera minus proficit, facile converso.

Cum natione tot militum fœcunda quot virorum; quæ cum robustissima sit corpore, non minus animi vi certat, quam robore corporis: quæ cum valentissima sit imperio, in nos sæpe tota imperii mole incumbit: quæ cum libertatis retinentissima semper fuerit, inimicis Gallici nominis mancipare se promptissima semper est; & libertatem sæpe amittit, vano amittendi metu.

Cum Insularum incolis pugnae avidis, temere pugnacibus, feliciter temerariis; qui nisi nos vine-

LAUDATIO FUNEBRIS. II

cerent aliquando , essemus invicti ; nisi à nobis vincerentur , essent insuperabiles.

Cum Republica , cujus potentia , velut illa Romana , à levibus principiis exorsa crevit in immensum : quæ in angulo terræ posita , & maris arctata fluctibus , terra marique longè ac latè dominatur. Quæ opes novi orbis colligit , ne à veteri accipiat leges : quæ virorum infœcunda , nunquam non abundat militibus : quæ pro suis semper commodis certat , periculis fere alienis ; nunquam auxilii certior , quam cùm opis egentior ; à nullis magis defensa , quam ab iis , quibus maximè infensa ; nusquam magis tuta , quam ubi aquis demersa.

Cum Barbaris denique & peregrinis gentibus cupiditate prædæ inflammatis , navium celeritate securis , litorum asperitate munitis , odio Christiani nominis inexpugnabili armatis ; seu vincant , seu vincantur , semper inimicis , nunquam pacatis.

Jam vero si ex locorum diversitate bellum æstimetur ; quam variis sive terra , sive mari locis sumus appetiti ? Ingruentibus à dextrâ , à sinistrâ , à tergo , à fronte exercitibus ; ut vario multiplicative distracti periculo , dum petitiones omnes effugere volumus , pateremus omnibus ; & modò

his, modò illis nudum aut minùs tectum latus objiceremus.

Si ex bellorum diuturnitate rem metiemur : quam longa , aut quam multa nobis bella quasi ferie perpetua incubuerunt ? Non alia ex aliis nasci , sed aliis alia inferi diceres ; neque gentem unam campo cedere , nisi ut altera in ejus locum succederet. Ut non magis Herculi nostro , quàm illi Thebano , clavam deponere , & ad tempus connivere somno licuerit.

Ad hæc porro bella tam diuturna , tam diversa , ex tam numerosis , tam bellicosis hostibus conflata quas LUDOVICUS virtutes attulit ? Quas & quantas bellorum magnitudo postulavit. Fortitudinem animi , quæ nihil non auderet : Providentiam , quæ nihil non caveret : sagacitatem , quæ aliena consilia exploraret : prudentiam , quæ sua tegeret : celeritatem , quæ hostium festinationem anteverteret : constantiam , quæ ipsorum pertinaciam expugnaret : clementiam , quæ victoriam ipsam vinceret. Firmitatem præterea corporis nullis inflectendam equitandi aut vigilandi laboribus , nullis resolvendam æstûs caloribus , nullis hyemis frigoribus infringendam.

His ille dum procedit ad bellum comitatus virtutibus , quarum pars antevolat duce providentia

pars adhæret lateri aut sequitur , agmen claudente victoriâ , quanta interim populis vias hinc inde obsidentibus lætitia ! quanta hostibus longè prospicientibus trepidatio ! quanta exercitibus nostris ducem in Rege accipientibus fiducia ! si stetit ille , stant undique metu attonitæ urbes : si movetur , nutant pavore arces : si progreditur , omnia venienti cedunt : pontem accipiunt amnes : viam aperiunt saltus : juga demittunt montes : claustra referant provinciæ. Ubi verò quò destinavit , eò pervenit : continuò explicat se omnis virtutum ordo ; accingitur operi ; & ea renovat facinora , quæ admirata est antiquitas ; ea patrat , quæ omnis admirabitur posteritas , vix ulla imitando consequetur.

Admirata est Mœsia flumen altissimum , obsistente Persa , à Macedonibus tranatum , sine exemplo. Duplicavit exemplum LUDOVICUS exercitum trans Rhenum trajecto , repugnante Batavo ; & priori miraculo fidem adjecit , admirationem abstulit.

Admirata est Asia Petram , quæ solis videretur avibus superabilis , clam & tacitè ab aliquot militibus superatam. LUDOVICUS in arcem Vesuntionis undique præruptam Gallos media luce inter crepitan-
tia fulmina transportavit ; & Victoriæ ostem-

dit non minùs sibi quàm Alexandro famulari pen-
natam.

Admirata est Hispania expugnatas à Romanis
arces , quæ dicerentur inexpugnabiles. LUDOVICUS
Belgii propugnacula expugnando fecit , ne qua
deinde arx dici auderet inexpugnabilis.

Admirata est Græcia tot urbes ab uno Deme-
trio captas , ut ipsi expugnatoris nomen addiderit.
LUDOVICUS plures una hyeme cepit munitas urbes ,
quam ille tota vita viderit.

Admiratus est aliquando Cæsar tantam in vincendo
celeritatem suam , ut veritus ne diutiùs narraret ,
quàm pugnaverit , tribus omnino verbis rem to-
tam comprehenderit , *veni , vidi , vici*. LUDOVICUS
Bataviam vix dum ingressus , nondum viderat ,
nondum venerat , jam vicerat.

Dicat præterea quid admirata sit antiquitas ;
& miracula miraculis reponemus ; vel potius videat
nostra ; obstupe scat ; & fileat.

At enim optaretis forsitan (quoniam in iis ,
quos amamus , vel admiramur , vota plerumque
ultra modum extendimus) optaretis ad hæc tanta
LUDOVICI facinora , prostratas campis acies , &
exercitus interneccione deletos adjici. At nolite
vobiscum pugnare votis , AUDITORES , noli-
te sublato LUDOVICO id optare unum , quod eo vivo

unum extimuiſtis. Timuit enimvero Gallia , & proficiſcente ad bella Rege ſuo ſemper timuit , ne collatis cum hoſte ſignis dimicaret. Meminerat , nec ſine horroris ſenſu recordabatur , quoties ille in obſidendis urbibus , dum opera luſtrat & promovet , dum exemplo præit & excitat , in capitis periculum venerit ; & ipſa cum capite ſuo , hoc eſt cum Rege , periclitata ſit. Timebat , quæ nihil ab hoſte ſuis provinciis metueret , ne laude bellica jam cumulatus Heros , ſed , ut laudis natura fert , nondum ſatiatus , novam Martis aleam tentaret. Gratia optimo Regnorum & Regum cuſtodi Deo , quòd idem hoſti & Galliæ metus incubuerit , & quantum illa Regis capiti , tantum ille ſibi à Regis manu timuerit. Gratia hoſti bene provido , quòd adventante LUDOVICO ſemper fugerit , & fuga ſaluti ſuæ , ſecuritati noſtræ conſuluerit. Gratia multo magis LUDOVICO , quòd deſiderium vincendi ſuum amore metuque noſtro non debilitari , ſed comprimi permiferit : quòd intellexerit aliter Henrico Magno , dum regnum quærit & comparat , aliter ſibi , dum Regni fines tuetur vel amplificat , bellandum fuiſſe : quòd ſe demum ſatis viciffe ſenſerit , ut ſuperbiſſimis illis gentium victoribus nihil invideret. Et verò ſic ille vicerat , ut nemo dubitaret , quin eorum præcipitem impe-

tum posset assequi , si vellet : sic ii vicerant , ut meritò dubitares , utrum maturam ejus in agendo celeritatem , ut maxime vellent , consequi potuissent.

Sed neque lauris acie instructa demessis LUDOVICUS caruit. Quodcunque solum à militibus nostris , eo mittente , pressum est , illud felicem silvam sub vestigiis triumphalibus protulit. Lauros in suis campis Flandria , in suis finibus , atque adeo in sinu suo Germania , in suis rupibus Catalonia , in suis vallibus Sabaudia , in suis montibus Italia , in suis litoribus Africa , in suis insulis America , in suis etiam vadis Oceanus peperit ; soli naturam , cœli rigorem , tempestatis inclementiam ubique vincente Gallo , qui non LUDOVICI quidem ductu , sed consilio & auspiciis dum pugnaret , omnia vinceret. Collectam tot locis segetem Regi suo miles redux obtulit , pretiosum munus , sed debitum.

Neque verò illorum dumtaxat fuit laurea , qui messuerant ; sed ejus quoque fuit maximè , qui manus ad metendum idoneas elegerat ; qui delectas ferro armaverat ; qui armatas direxerat consilio ; qui ad feriendum applicuerat imperio ; qui ferientes virtute sua roboraverat. Ejus denique fuit , qui tum ageret in castris , cùm in aula cessare videretur

deretur ; qui exercitus suos movebat immotus ; regebat absens ; & ipsos præliorum casus , quantum humana prudentia potest , mente nutuque moderabatur.

Hinc adeò bellorum exitus , qui potissimùm in ducibus spectari solent (tametsi magnos imperatores non tam faciunt , quàm probant , vel commendant) LUDOVICUS habuit ita felices , ut quamvis aliquando victus , postquam abfuit à castris , nunquam arma , nisi victor , posuerit ; ita celeres , ut Provincias uno mense , unâ hebdomadâ , uno die occupaverit ; ita inexpectatos , ut & hostium metum , & spem nostram sæpe vicerit ; ita incrediles , ut non modò priusquam ageret , sed etiam cùm egerat , fidem propè superaverit ; ita immensos , ut omnia prosperorum eventuum genera intra dominatûs sui tempora concluderet.

Cujus rei testes erunt ad omnium ætatum memoriam , unius Regis ductu vel consilio , captæ urbes ampliùs ducentæ ; profligati exercitus supra viginti ; adjectæ regno Provinciæ complures ; confirmati in solio Reges ; dissipatæ ferro gētes ; domitæ Respublicæ duæ , & altera solo obsequio , altera solo naufragio ab interitu servata ; Europa trophæis insignita ; Africa fulminibus ambusta ; America suis coloniis asserta ; totus denique terra-

rum orbis fortitudinis Gallicæ famâ peragratus, & territus vel conciliatus.

LUDOVICUM itaque propter illam & bel-
lorum quæ sustinuit, & virtutum quas exhibuit,
& facinorum quæ gessit, & eventuum quos habuit,
magnitudinem, bello magnum agnoscant omnes
eodem cognomine donati Imperatores. Magnum
agnoscat Alexander plurium domitor gentium,
sed minùs bellicosarum: Magnum Carolus am-
pliorum victor regionum, sed minùs defenfarum:
Magnum Henricus recuperator imperii, sed non
amplificator: Magnum & ille Pompeius, qui
triumphare citiùs cœpit, sed maturiùs desiit. Ma-
gnum bello admirentur omnes, quotquot fuerunt
ipsi bello admirabiles. Nos majorem pace ame-
mus; & ereptum nobis Regem Pacificum, alterâ
orationis parte, lugeamus.

SECUNDA PARS.

CUM tanta sit pacificas inter bellicasque vir-
tutes disjunctio, quanta pacem inter bel-
lumque discordia esse intelligitur; mirabitur cre-
do aliquis, quomodo is pace magnus, nedum
major dici verè possit, qui magnus bello fuerit ju-
re appellatus. Admirari hoc sanè liceat (si tamen

reperire licet) in vulgaribus Heroum animis. Nam & Heroum quoque ipforum quoddam vulgus est ; quorum plerique ita fulgent in castrensi pulvere , ut in aulico splendore obsolescant : Heroes foris , domi vix homines ; nunquam admirandi, nisi fuissent formidandi ; nunquam fortè magni , nisi fuissent immanes.

At verò existunt ; aut certè extitit ingentis cujusdam animi vir , qui cùm arma nunquam exueret nisi victor hostium , quos fortitudine primum deinde clementiâ debellaverat ; nisi victor animi , cujus impetum in ipso victoriarum cursu continue- rat ; nisi victus caritate populorum , quam gloriæ suæ anteposuerat , sic uteretur otio aliis concessio vel imperato , ut pace quàm bello major dici mereretur.

Magnum equidem fuerat propagare fines imperii ; sed majus illius augere vel reparare vires. Magnum leges imponere hostibus ; sed majus populos emendare legibus. Magnum insignire Europam trophæis ; sed majus ornare Galliam artibus. Ad illud bello fuerat usus , ad hoc pace usus est LUDOVICUS , tanto majori cum laude , quanto externæ imperii gloriæ præstat domesticus splendor , & Regni amplitudini , ipsa regni incolumitas.

Frustra vi armorum propagatur imperium foris ; nisi fructibus pacis intus reficiatur. Dum longè protendit fines , ejus plerumque decrescunt vires , & exhauriuntur. Idemque ferè bellicosis gentibus evenit , quod arboribus generosis : quò brachia latius explicant , hoc minùs robore invalescunt.

Ut autem vires reparentur imperii & augeantur , non satis est illud pace quiescere , nisi commercii beneficio novas accipiat opes , quæ per omnes regni provincias , veluti succus per omnes arboris ramos uberiùs diffundantur. Hoc intellexit Rex pacificus ; huc mentem appulit : & quoniam id præstant in regno fluvii , quod fibræ in arbore , illud curavit primum , ut fierent ii , quantum natura pateretur , vehendis ultro citroque mercibus idonei. Ergo qui modò fluminum altitudinem exploraverat , ut bellica instrumenta transportaret ; idem mox exploravit amnes , ut pacis commoda circumquaque traduceret. Qui undas ex alveis deductas in rivulos diviserat , ut evertendis arcibus aditum reperiret ; mox collectas è rivis aquas in canales induxit , ut alendis urbibus com-
meatus inveheret. Qui maria suis classibus intercluserat ; mox Mediterraneo commisit Oceanum mari , submotis longissimo spatio terris , excavatis non sine miraculo rupibus. Magnum opus ! quod

natura sociavit, illud dissolvere ; quod distraxit, illud conjungere. Dignum opus Cæsaribus ! si forent ipsi naturam digni vincere Cæsares. Reservatum opus LUDOVICO ! cujus erat in fatis miracula à potentissimis illis mundi dominis tentata sæpius & relictæ , moliri simul & perficere.

Fruebatur interim Gallia suis opibus per fluvios , per mare , è provinciis in provincias libere commeantibus ; sicque rerum per se fœcunda erat omnium , ut illa ægrè carerent cæteræ nationes ; his ipsa facilè careret. Ex quo præsertim tempore lanificia è vicinis gentibus ad nos LUDOVICUS acciverat , Gallosque probaverat utrisque Minervæ studiis aptos esse ; posse illos ut ensẽ fortiter , sic acum tractare solerter ; & utraque laude vincere. Ne quid tamen ad copiam deesset , externas opes apud nos desiderari passus non est. Indiam mercatoribus nostris utramque aperuit. Illorum excitavit audaciam ; acuit industriam ; fortunam adjuvit. Illos munivit edictis in Galliâ , navibus in Oceano , coloniis & propugnaculis in peregrino litore , ubique gentium amore nominis sui vel terrore vallavit. Abierunt illi tanto freti præsidio ; maria securi obierunt ; in longinquas regiones penetrarunt ; merces mercibus commutarunt ; & Galliam in Indias transferentes quodammodo ,

Indias in Galliam subinde referentes , tantum auri argentique advexerunt , ut nisi opes ad communem gentis usum traducendas avidiùs colligeret avaritia , & humanis usibus invideret , vix unus aliquis in regno incolis frequentissimo inopiam nisi ex copiâ ipsâ cognosceret.

Pergite tamen viri de patriâ optimè meriti , pergite novis nec simplicibus auspiciis de illâ bene mereri. Auspicia novi Regis & sua vobis commodat Princeps, qui ad regimen Gallia non uno venit nomine ; & Galliam non una virtute regit ; qui dum salutis consulit publicæ , hoc unum timere finit , ne minùs parcat suæ , quâ salus publica continetur : qui sic Regem instituit exemplis , sic regnum reficit curis , ut & optimum regno Regem , & regnum Regi optimum comparet : qui populorum amores colligit , ut pupillo regnanti tradat , partem regni longè optimam ; & tradendo retineat , mercedem laborum unicam , & unicè quæsitam.

Pergite , inquam ; & , in quascunque terras appuleritis , luctus nostros docete ; solatia nostrane filere. Dicite LUDOVICUM MAGNUM vixisse ; hoc uno appellato nomine damna nostras gentes intelligent. Dicite Philippum Gallia Rectorem esse ; & hoc audito nomine Principem intelligent manu fortem , ingenio magnum , consilii

LAUDATIO FUNEBRIS. 23

plenum , belli studiis nobilem , pacis artibus egregium , tam pace quam bello vitæ pro patriâ prodigum , auctoritate dominum , popularitate civem , Imperio regendo habilem , habendo idoneum. Hæc intelligant gentes , & oblata nobis in tanto Principe solatia gratulentur , si nos amant ; neque gratulentur solùm ; sed & illo tutore & auspice commercia foveant à **LUDOVICO** instituta ; qui nos omnibus conjunxerat gentibus , ut Galliæ vires augeret pace vel repararet ; amandus , quòd semper voluerit ; laudandus , quòd sæpe fecerit ; excusandus , quòd aliquando non potuerit ; nec minùs amore dignus & laude , quòd populos legibus emendaverit.

Illà vulgo & temporum diuturnitate , quæ firmissima quæque dissolvit , & armorum licentiâ , quæ sanctissima quæque corrumpit , regnis importatur calamitas , ut disciplinæ domesticæ vincula , nisi adstringantur diligentius , paulatim relaxentur ; ac dum leges accipiunt hostes , ipsi legibus eximant sese populi ; & multa contra jus alii faciant , alii patiantur.

Malè igitur Macedoniæ suæ consulebat ille Asiæ domitor , Rex nulli forsitan imitabilis , sed neque imitandus , qui longè vagatus jura imponeret alienis , dare suis omitteret.

Non ita LUDOVICUS. Ense Martis recondito, Justitiæ gladium accepit Rex justissimus, & in vitia ex otio vel è tumultu nata vim legum exeruit.

Gliscebant in dies sæpe compressus, semper resurgens singularium certaminum furor; nec vili, sed nobilissimo regni sanguine pascebatur. Hostes quærebat domi, qui abessent foris; prælia indicebat sine jure; pugnabat sine modo; vincebat sine triumpho; sed vincebat impune; & ipsa impunitas triumphum locum obtinebat. LUDOVICUS pœnas victoribus victisque constituit, hoc ampliores, quòd ad vivos mortuosque pertinerent; hoc graviores, quòd essent cum infamiâ conjunctæ; hoc minùs eluctabiles, quòd omnis veniæ spes sacramento regio tolleretur. Sicque ignominia metu coacti sunt vivere, quos opprobrii timor cogeret mori.

Abutebantur potentiâ suâ quibusdam in locis viri Nobiles, tantùm sibi licere rati, quantùm se posse confiderent. LUDOVICUS eorum coërcuit impotentiam; & in eo regno, ubi summorum pariter & infimorum dominus ac tutor foret, nihil posse quemquam vel audere voluit, nisi quantùm liceret. Atque ita cavuit, ne aut tenuitatem premeret nobilitas; aut adversùs nobilitatem insurgeret pressa tenuitas; aut altera noceret alteri, vel invideret.

Domi-

Dominabatur alicubi in judiciis gratia vel avaritiâ. Nec sic Themis velum prætendebat oculis, ut nemanus nimis liberaliter supplices videret; nec sic æquabat lances, ut ne altera pretioso pondere labaret; nec sic gladium stringebat, ut ne dextra male pertinaci deflueret. LUDOVICUS ex incorrupto illo & inflexo Parisiensi Senatu delegit Judices, qui provincias obirent cum potestate; qui de judiciis ipsis judicarent æquitate pari & auctoritate; & iniqua emendarent, laxa coercerent, corrupta rescinderent. Qua re provisum est, ne, quæ summa iniquitas est, Jus ad injuriam verteretur.

Texebantur in foro litium ambages immensæ; quibus sæpe irretiti clientes nullum reperirent salutis exitum; &, vel persequendo jure suo defessi, illud assequerentur nunquam; vel illud assequendo exhausti, nihil se demum consecutos esse comprehenderent. LUDOVICUS novo codice lato novam obtinendi juris sui formam aperuit, sine ambagibus expeditam; sine circuitu brevem, sine errore certam, sine discrimine omnibus tenendam. Nec recusavit ipse toto trimestri spatio omnia supremi Magistratûs munia obire solus; & qua manu sceptrum gerebat, eâdem sigilli fidem imprimere: ut ostenderet, quam bene cum Regni administratione Juris tractatio conveniret; quanta utriusque

non dignitas modo, sed quasi societas esset : atque intelligerent omnes in Gallia si minùs Iudices regnare, at Regem judicare.

Ut vigent opibus ; ut stant legibus ; ita florent artibus Imperia : multoque magis harum operibus, quam triumphorum insignibus ornantur. Squalluit mundi caput Roma, dum sola terrarum ultima trophæis illustraret ; tuncque pro dignitate Imperii splendere primùm visa est, cum Augustus qui * *la-teritiam* acceperat, diuturnâ pace *marmoream* fecit.

Etsi autem nulla tempestate artes in Gallia jacere passus est Rex omni tempore artium patronus ; illas tamen pace potissimum coluit & amplexus est ; atque ita est amplexus, quasi pacificas artes unicè diligeret ; ita coluit, ut nec ulla ætate illæ, nec ulla ætas ab eis tantum splendoris acceperit.

Extiterunt quidem Ptolemæi & Philippi, qui artes ingenuas benignissimè foverent ; sed alii alias, nemo omnes. LUDOVICUS Ptolemæis & Philippis benignior omnes benevolentia comprehendit, sive manu, sive ingenio perficerentur ; & nullas tutela excludi voluit, qui omnes tueri potuit.

Reperti sunt Trajani & Constantini, qui oblatas ultro & apud se natas humanissimè tractarent. Hic Trajanis & Constantinis humanior exules quo-

* Sueton. in Aug.

que vel peregrinas evocavit ad sese ; & dignas existimavit, non modo quæ acciperentur comiter, cum se offerrent ; sed etiam quæ, cum abessent, amicissimè invitarentur.

Inventi sunt Caroli & Francisci, qui sive natus domi sive aliunde accitas tamdiu liberalissime alerent, dum illas hospites haberent. Hic Carolis & Franciscis liberalior externas quoque, & in aliena ditioe commorantes munificentia sua sustentavit ; & earum voluit dici pater, quarum non posset vocari Princeps.

Non defuerunt Antonini & Andronici, qui admissas in palatium collocarent honorificè, & sibi assidere aliquando juberent. Hic Antoninis & Andronicis in honorandis artibus prolixior sedem illis propriam fixit in palatio ; & regiè habitare dedit, quibus regnare dederat.

Fuerunt varia ætate locupletes artium patroni, qui eis domicilia ponerent, vectigalia attribuerent, præmia proponerent. Hic cæteris locupletior patronis, & omnia largitus est, quæ largiri multorum est ; & hoc addidit, quod is ferme unus dare potuit, materiam singulis amplissimam de suo, & eximium operis argumentum.

Quantam enim eloquentiæ Gallicæ in virtutibus suis laudum segetem ; quantam Historiæ re-

rum præclarè gestarum copiam ; quantam Inscriptionum Academiae titulorum varietatem ; quantam Poëticæ miraculorum ubertatem ; Statuariæ vero & Picturæ quam absolutam Heroïs speciem obtulit ?

Tametsi omnes de te , LUDOVICE , artes sæpe conquerentes audivimus. Querebatur Pictura nullis posse coloribus istam oris dignitatem adumbrari. Querebatur Statuaria nullo marmore istam vultûs ac totius corporis majestatem recipi. Querebatur Poëtica nullam sibi in tot prodigiis fingendi laudem relinqui. Querebatur Inscriptionum Academia nullis te satis dignis nominibus inscribi. Querebatur Historia tuis gestis incredibilibus sibi fidem abrogari. Ipsa querebatur Lingua Gallica virtutum tuarum numero & magnitudine omnem vocum suarum vim & copiam exhauriri. Omnes denique conquerebantur artes , quòd per te locupletatæ in te ornando essent inopes ; & quòd mancas mutasque in te faceres , qui feceras in cæteris omnibus habiles & disertas. Se tamen ingratas videri negabant posse ; imò bene de te meritas prædicabant : quoniam etsi ornare te non potuerant , qui à te omnia , nihil ab arte ornamenti acciperes , tuam certè ornaverant Galliam , quod unum expetebas.

Respiciat enim illa se ; & omnium gentium

facta spectaculum ipsa contemplari se amet. Videat adjectam ædibus magnificentiam, hortis amœnitatem, urbibus splendorem, sermonibus elegantiam, scriptis venustatem, cantibus suavitatem, telis & saxis animam, omnibus omnis generis monumentis dignitatem. Videat impositas arces finibus, portus additos litoribus, naves portubus, nautas navibus, nautis disciplinas. Videat invecta montibus flumina, infusa terris maria, adscripta recens cœlo sidera; hæc videat; & nihil Romæ invideat, quæ Augusto Principe non tot aluit artes; nihil Græciæ, quæ tam brevi tempore non tot instituit artifices; nihil reliquo terrarum orbi, qui vix, quantus quantus est, tam varia operum miracula complectitur. Hæc omnia debet artibus illa quidem, & artificibus; sed artes ipsas ipsosque artifices LUDOVICO debet, qui non diuturna pace, ut Cæsarum alter, sed exiguis sic usus est bellorum intervallis, ut Galliam tum augendo viribus, quantum potuit; tum emendando legibus, quantum debuit; tum verò artibus ornando, quantum ferme voluit, pace quam bello major videri meruerit.

Et sanè talem admirati sunt sive Principes, qui ex variis Europæ regnis, sive Legati, qui ex ultimis mundi regionibus, ad eum multò plures,

quam olim ad Augustum adierunt. Utrique Regis & Regni fama exciti venerunt. Regnum ex Rege æstimaverant, antequam venirent: Regem ex ipso Regno, postquam venerant, ac demum alterum ex altero, æstimaverunt; & Regnum opibus florentissimum, legibus fundatissimum, artibus ornatissimum contemplati; Regem verò formidatum foris, & amatum domi; sic regentem imperium ut familiam, summâ clementiâ; sic familiæ ut regno moderantem, summâ auctoritate; fufum sua sapientiâ per omnes regni partes, velut animam per corpus; & omnes regni ordines, velut ejusdem corporis membra, communi sociantem vinculo, & uno spiritu moventem, conspicati ac venerati, famam in utroque, hoc est in Rege & Regno, non mendacii, sed silentii arguerunt: quòd, non plura veris, ut solet, sed longè pauciora de utroque narraverat. LUDOVICUM bello magnum audierant; pace majorem viderunt. Nos Religione maximum vidimus; & Regem nomine ac re Christianissimum tertia orationis parte lugemus.

TERTIA PARS.

CUM omnibus Christianis hominibus Religione magnis esse fas est ; quia Religio ipsa magnos facit : tum Regibus hac licet esse maximis : quia possunt ipsi maxima Religionis causa facere. Neque id aliquo solum vitæ tempore , sed quamdiu regnant. Quo etiam altero ex capite , qui magni pace vel bello fuerint , possunt fieri Religione maximi. Bellum enim & Pax ita partem sibi vindicant in vita Principis , ut sese mutuo excludant : Religio totam Christiani Regis vitam ita postulat , ut nulla ejus parte excludi debeat. Quo utroque nomine maximus Religione fuit LUDOVICUS , qui & maxima , & toto vitæ tempore Religionis causa fecit ; sive dum illam vindicaret edictis ; sive dum amplificaret beneficiis ; sive dum exemplis illustraret.

Mirum fortè vobis , Oratores sacri , at non molestum , credo , accidet , quòd ego aliam à vestrà dicendi rationem secutus Regem exhibeam quoque Religione maximum. Messis hæc nostra omnium est ; omnibus in hanc licitum est falcem injicere. Neque , si vestra præcipuo quodam jure sit , nos tamen ab ea per vos severiùs arceri deceat. Qui ex

nostra segete bellica tantum assumitis ; è sacra messe vestra , tam præsertim ubere , aliquid decerpi concedite.

Auctoritate sibi à Deo credita Regem uti , majestatem ut asserat suam , hoc regium quidem est , sed humanum. Illam adhibere ad vindicandam Dei Religionem , id verò regium ac propè divinum est. Eò vertit auctoritatem suam Rex Christianissimus , quo primum die illam per ætatem obtinuit , & ejus exerendæ facultatem habuit. Sedit ille in Augustissimo Senatu , more majorum ; at non tam sibi quam supremo Numini asserturus reverentiam.

Homines audierat sanctissimum Dei nomen usurpare ad contumeliam , & ipsum invocando provocare. Illorum temeritatem sacrilegam non tulit LUDOVICI IX. hæres & nepos ætate distinctissimus , pietate proximus ; & gravissimum in eos edictum promulgavit. Quo edicto omnium primo , & impia clausit ora , & os ipse suum pietati consecravit. Omen accepit Religio , & optimè sperare cœpit. Omen vidit Hæresis , & , si quid provideret , malè augurari debuit.

Illam jam inde à sæculo , eoque amplius , in Regni Christianissimi gremio partu infelici procreata ; & à tenebris natalibus in apertam lucem educata ; à vulgi studiis ad nobilium gratiam provecta ;
ab

LAUDATIO FUNEBRIS. 33

ab humilibus obsequiis ad armatas preces, & ad cades denique progressa, nihil in doctrina sincerum, nihil in moribus integrum; nihil in legibus inviolatum, nihil in sacris impollutum; nihil in toto regno inconcussum reliquerat. Huc nimirum pertinere solet egregium illud novandi & emendandi studium! status regni convellitur; Religionis facies deformatur.

Has quidem injurias Ecclesiæ parenti optimæ illatas doluerunt, ut decuit, Filii ejus Primogeniti; &, quantum in se fuit, ulcisci voluerant; sed crebris licet confossa vulneribus hæresis spirabat tamen in intimis Galliæ visceribus; & suis ipsa cladibus superstes omnia triumphorum insignia retinebat. Grassabatur in regno contemptrix Regum; sedebat in foro violatrix legum; delubra incolebat perniciēs templorum; & aras aris, sacra sacris conjungebat in eodem solo, & opponebat, sanctissimæ Religionis æmula pariter & focia, hospes simul & inimica, ô pudor! hæc posita de se trophæa Religio videbat, ô dolor! & precibus lacrymisque vindicem implorabat.

Ad fuit LUDOVICUS, qui grassantem belluam legum vinculis coërceret, & capita exerentem modò hoc, modò illo capite truncaret. Sed illa rumpebat laqueos, & uno capite abscisso novum

illico proferebat. Sensit pius nec fabulosus monstrorum domitor vivacem hydram usque & usque in Religionis damna pullulare. Timuit vinci ; & hoc magis timuit , quòd non sibi , sed Deo vellet vincere. Artes opposuit artibus , sanctas impiis. Statuit uno ictu omnia simul fertilis monstri capita refecare. Arduum verò consilium ; & iis omnibus , quæ bello vel pace gesserat , facinoribus longè operosius : sed hoc magis eo dignum Principe , qui Religione mallet , quam pace vel bello videri & esse maximus.

Non illum à proposito revocaverunt edicta quædam regia quibus Novitas muniebatur : illa per iniquitatem temporum extorta intelligebat , & ad tempus concessa ; nec semel per impiam temeritatem violata viderat. Non illum infregerunt objecti metus : id unum timuit , vel potius cavit , ne quid sibi in causa Dei timeret ; & Novitatem ipsam sciebat nunquam magis timendam esse , quàm cum timeri se confideret. Non illum fefellerunt dolosa ejus obsequia : illam noverat tamdiu ferme obsequi , quàm rebellare non auderet. Non illum moverunt præstita olim & sæpe jactata superbiùs officia : illam compererat nunquam bene regibus fecisse , nisi ut regno male facere impunè posset. Non illum inflexerunt habendæ de sublata libertate querimonix : tum bene

LAUDATIO FUNEBRIS. 35

libertati publicæ consultum fore credidit , si
pereundi licentiam è medio sustulisset. Non illum
deterruerunt spargendi tam audacter quam malignè
de nimia ipsius severitate rumores : satis se , cunc-
tando , hortando , invitando , severitatis absolve-
rat. Non illum denique retardaverunt virorum
multa de rei eventu malè ominantium terrores.
Valeant inconsulta hominum minùs quia nimis
prudentum auguria. Vaticinium LUDOVICO
certum Religionis vox : loquitur illa , hic audit :
calamus exeritur , non gladius : edictis pugnatur ;
edictis vincitur.

Rex jubet ; & omnia Impietatis Tempia repentè
corruunt ; vetat ; & decies centena hominum mil-
lia ritus profanos deferunt : proscribit ; & hæresis
toto , quaqua patet regno , exulat : decernit ; &
quod multi reges potentissimi , contentionibus
præliorum maximis , longissimo annorum spatio
consequi non potuerant , id Rex unus , uno die ,
uno edicto exequitur. O pietatem LUDOVICI
admirabilem ! ô potentiam cum ipsa pietate de mi-
raculis certantem ! hominem diceres (si dicere fas
est) in destruendo æmulari divinam in creando
celeritatem. Adeste Clodovæi , Ludovici , Phi-
lippi , cæterique reges nostri Religione magni ,
adeste : & nepotis vestri Religione maximi trium-

phos , si quid pietas invideret , vobis invidendos conspiciate.

At ecce peregrina , quamquam è Calviniano prognata semine advehitur Novitas ; & è Belgio in Galliam pestis refunditur. Matris pessimæ soboles pessima , nec inficianda matri , quamvis ipsa matrem ejuret. Ambæ neque similes prorsus , neque dissimiles ; sic , ut in diversis moribus eandem facile naturam agnoscas. Illa ferox , & temeritate præceps : hæc timida & metu cauta. Illa se late dominari prædicans : hæc se nusquam esse mentiens. Illa clamoribus insanis pugnax : hæc ipso defensa silentio. Utraque (ut plura omitam quibus alteri cum altera minùs magisve convenit) utraque simulandi & dissimulandi artificio pene par ; & hoc maximè similis , quòd sit pro varia temporum ratione sui maximè dissimilis.

Hic etiam tua , LUDOVICE , manus vindex poscitur. Nec sibi nec Religioni deerit Rex in suscepta defensione constantissimus. Alteram hanc novitiam , sed minimè rudem hæresim , quibus licet armis impugnabit. Ista , vel ut certiùs fallat , vel ut tutiùs lateat , intra Ecclesiæ septa se continet ; ipsam Ecclesiæ telis iterum atque iterum configendam tradet. Ista totis sexaginta annis Summorum Pontificum & Cleri Gallicani decreta explodet vel eludet ;

Ille sanctissimis decretis edicta regia tamdiu adjiciet ; & auctoritatem alteram cum altera pio fœdere conjunget. Ista nihil fraudum omittet , quo in Gallia tanquam in materna possessione sedem & cubile figat : ille nihil omittet præsidiorum , quo ipsam , sicuti matrem ejus tota Gallia ejiciat & exterminet.

Tuum est , Deus optimorum dator & effector consiliorum , illud perficere quod ipsi dederas velle ; quod quamdiu vixit , voluit ; quod & superiore & hoc sæculo ita inchoavit , ut , cùm perficeretur , ejus quoque opera perfici meritò censeatur. Sicque de Belgica Novitate , quam multiplici vulnere confixit vivus , triumphet etiam mortuus.

Et sanè jam triumphasset diu ; & altero post illum anno exorta , dudum ante ipsum , & per ipsum extincta foret hæresis , si tam hæc fuisset elidi facilis , quam tertia illa pestis malè feriata , impiè otiosa , in fordibus quieta , quæ vix caput extulit , cum evanuit. Quasi ex Italia in Galliam ideo tantum irrepisset , ut , quod Calviniana secta fuerat experta , quod experiebatur Janseniana , illud Molinosiana experiretur , nullam in eo regno hæresim bene quiescere , in quo regnaret LUDOVICUS Religionis vindex irrequietus.

Religionem ut vindicare possint Reges , sua fa-

cit auctoritas : ut possint amplificare , dat regia facultas : ut quod possunt , id velint , suadet ipsa Religio ; quæ Principum liberalitatem non ambit sollicitè , sed tacitè provocat ; & , si amatur , vel tacita auditur . Illam audiit vel tacitam , vel absentem , & exaudiit Rex erga omnes liberalis , erga ipsam , omni loco & tempore munificus ; dicerem prodigum , nisi verbum hoc removeret Pietas , quæ dona sua ex ipsa dandi voluntate æstimans , vix sibi in dando satisfacit ,

Quod enim unquam vel usquam muneris in Religionem ab eo prætermisum est , qui templa amplius trecenta illi excitavit in ipsis Calvinianarum ædium ruinis ; ut gemino lætaretur triumpho , & quòd illæ ceciderant , & quòd ista surgerent ? Qui nefariæ sectæ Magistris ab errore ad veram fidem revocatis census annuos attribuit , ne faciendo bonos , videretur fecisse miseros . Qui Regales aut regalibus suppare domos extruxit vagis pauperibus , ne in vitium incurreret vaga mendicitas ; militibus vulnere invalidis , ut parte sui superstite Deo unicè viveret manca fortitudo ; puellis nobilibus , sed egenis , ut pietatem omnium dotem optimam colligeret indotata Nobilitas . Qui Regem sanctissimum cum innocentissima familia quam ejectum regno impiè à suis , tam piè excepit hospitio ; & solio restituere conatus est , dignum qui

restitueretur , dignus qui restitueret ; nisi dignior esset Religio , quæ eodem tempore in duobus maximis Regibus alterum pro ipsa fortiter agentem , alterum fortiter patientem haberet. Qui Pastores Ecclesiæ regendæ semper elegit , aut eligere voluit , non solum bonos , sed etiam è bonis optimos. Qui præcones divini verbi munificentia sua persecutus est in plagas Orientis ultimas , ut quo Regis fama pervenerat , eodem veri Dei gloria pertingeret. Qui ubicunque gentium Legatos habuit , ita Religionem per eos asseri voluit , ut nisi Religionis rem agerent , nihil se Regis vel Regni causa egisse intelligerent. Sed hæc aliaque beneficia à Rege liberalissimo non omissa , ab Oratore arctiores intra limites incluso prætermittenda omnino sunt vel levissimè perstringenda. Neque vero recusandum est ea non capi orationis nostræ angustiiis , quæ Galliæ finibus non contenta , in vicinas , in medias , in ultimas orbis partes redundaverunt.

Mene autem silentio transire egregia virtutum exempla quibus Religionem LUDOVICUS illustravit ? Cum enim tam regium sit nihil , quam exemplum ; nullum vero exemplum tam illustre sit , quam regium ; ut me juvet diversa Regis Christianissimi tempora animo relegere , & exem-

plis virtutum diversis illustratam ab eo Religionem intueri !

Illum ego vobis exhiberem in summa fortuna summè modestum ; omnibus altiore hominibus , & tanto se minorem Deo gerentem ; vectum triumphali curru , sed unde progressus in templa , spolia hostium & sua tholo appenderet ; sublimem in solio , sed è solio delapsum ad aras , ubi majestatem regiam coram divina majestate deponeret ; accipientem laudes , non falsas , quibus vera virtus locum vix relinqueret , sed veras , quas supremo numini pietas referret ; audientem supplicum preces , sed hominum , qui Regi ut homini supplicarent , quos ipse humaniter admitteret , regaliter dimitteret. Magnum illis Regibus documentum , quos rebus prosperis elatos Diis æquat superbia ; quibus fit templum aula , arā solium , consecratio laudes , invocatio preces , victima veritas , sacerdos adulatio.

Illum deinde vobis offerrem cum adversa fortuna quasi cum hoste novo compositum ; neque à tristibus ad tristiora sensim delapsum , ut multos , quibus profuit antea fuisse miseros , quam fierent miserrimi ; sed à lætissimis in tristissima subitò demersum , sine ullo calamitatis usu : Regem à Victoria desertum ; patrem familia orbatum ; Victoriâ
in

in recedendo præcipitante cursum ; morte in adveniendo corripiente gradum : ut , qui paulo ante Lilia Gallica in hostili solo defixa longissimè prospiciebat , jam Aquilas Germanicas expansis alis in Galliam advolantes proximè cerneret : ut , qui modò Reges è sobole sua utrique orbi dabat , & tribus ætatibus dare poterat , jam orbatus filio pater , nepote avus , pronepote proavus , idque ferè annum intra spatium , vix è numerosa progenie superstitem videret infantem , in quo domus inclinata recumberet.

In his tot repentinis , tam luctuosis casibus & ruinis , quam jucundum vobis (quoniam & in ipso luctu juvat oblata virtutis eximiæ species) quam dignum superis hominibusque spectaculum Rex indejectus , inconcussus , immotus ; neque tamen rigido septus robore , quod sensum doloris excludat ; se Regem , se patrem sentit ; & utroque simul nomine , Rex in patre , pater in Rege , dolet ; sed Religione nixus , quæ vices ipsi rependat , quam is sustinet , quæ ipsum fulciat. Illum cerneretis erectum coram populo , ne animos ejus affligat ; & demissum coram Deo , ut ferientem ejus manum adoret. Illum audiretis , non accusantem duces in bellicis cladibus , ut accusabat ille * Cæsar post cladem Germanicam etiam

* Sueton. in Aug.

mortuis parcere nescius ; sed unum se arguentem omnium auctorem cladum ; & à regno in regium caput pœnas votis advocantem ; illius exemplo regis , quem peccando secutus fuerat ; quem pœnitendo sequi volebat.

Verum ab hac imagine , quoniam immorari non vacat, deflectamus oculis : ac ne levissimis quidem aspectibus cæteras delibemus LUDOVICI virtutes , quæ , cum ille palam officiis Christianæ pietatis fungeretur , populos Regis admiratione , Dei reverentia defixos tenuerunt : ut qui Regem propter Deum colerent , Deum colere ab ipso Rege discerent. Illuc properet Oratio , unde animus refugit ; & in eo dicendi finem faciamus , in quo Religionem maximo, sed ultimo Rex immortalitate dignus , exemplo decoravit.

Huc mentem advertite omnes ex omnibus mundi partibus Christiani Principes , & LUDOVICUM non jam fulminantem bello , non sedentem in solio , sed afflictum morbo , & in lecto jacentem intuemini ; neque ab illo vincere aut regnare , sed mori discite. Quamquam sic quoque regnat solo stratus corpore , toto erectus animo , & veluti sol nunquam visus major , quam in occasu. Sic quoque vincit , nunquam fortior , quam cum inermis ; nunquam acrior ad pugnam , quam cum hostis formidolosior.

Vincendum vitæ desiderium , quæ tum vehementissimè desiderari incipit, cùm fugit : ita vincit , ut fugientem ne uno quidem gemitu vel aspectu revocet. Vincendus regni amor , qui Principibus innascitur primus , & extremus immoritur : ita vincit , ut qui vincula exuat , non sceptrum deponat. Vincendus corporis dolor , qui à medentibus hoc gravior infligitur , quod ab ipso doloris sensu spes salutis petitur : ita vincit , ut sensus à membris in animum transeat , ex animo in vultum non prodeat. Vincendus mortis metus , quæ tunc terret maximè, cùm frigida tacito gradu venit : ita vincit , ut in armorum tumultu fervidam vicerat. Vincendus Principum , & Procerum adstantium luctus qui jacente Rege consternati animo , solo stant mœrore fixi : vincit , & ore placidus , voce firmus , ultima aliis mandata , aliis monita , omnibus exempla dispensat.

Accede Infans Auguste , folio avito mox admove , accede : proavi amplexus , sceptrum , & potentiora utrisque præcepta excipe. Accedit ; accipit ; flet ; admonente natura , quid amittat ; docente nondum cupiditate , quid acquirat. Flentem LUDOVICUS Deo commendat , cujus dare Regna & servare est ; commendat Galliæ , quam is pro potestate reget ; Galliam ipsi commendat , ut paternè regat

Dimisso regno , ipsum imperii usum dimittit ,
antequam lucis usuram amittat ; & huic tradit
Principi , qui Regis pupilli nomine imperabit.
Atque illum jam nunc imperare jubet ; non ut ad-
discat , quod parendo didicit ; sed ut doceat , quod
ipso majus imperio est.

Dimisit omnia LUDOVICUS ; sibi solus super-
est ; & quia sibi superest , plus retinet , quam de-
dit : sed neque id ipsum retinet ; & quas mors exu-
vias auferre jam parat , illas usque sui dominus , us-
que religiosus , pio benevoleque animo distribuit.

Cor suum , partem sui optimam , nec toto mino-
rem Rege , & orbe toto majorem , huic attribuit
Societati , cujus in corde semper vixit , & dum
vivet illa , victurus est : quæ , non dico , sua ad-
versus parentem amantissimum observantia tanto
esset digna pignore , sed quæ illo fieret indignis-
sima , si non prædicaret.

Cæteras funeris sui leges non aliter describit ,
quam si pompæ triumphalis ordinem præscriberet ,
ante mortem sibi superstes , & de morte in ipso
mortis apparatu triumphans.

Non hic ego vos appellabo , Alexandri , scie-
batis vincere ; non vos Augusti , sciebatis regnare ;
nesciebatis mori. Sola hoc docet Religio , quam
non eratis edocti. Mortem sprevistis quidem , cùm

vos dejectos & decumbentes invaderet ; sed vel desperatione omnis vitæ , vel falsæ immortalitatis expectatione malè fortes. LUDOVICUS spernit , melioris vitæ spe ac desiderio pulcrè animosus. Hanc tu illi spondes tot ab eo vindicata edictis , tot amplificata beneficiis , tot illustrata exemplis , prima & ultima ejus cura , Religio sancta , quæ natum in sinu tuo Regem in complexu tuo morientem vides ; & hoc uno titulo, quòd tuus moriatur , gloriantem audis.

Nos interea effusi ante aras , vota , lacrymas , animam ipsam offerimus , ut ille vivat , in quo parte nostri meliore vivimus. Quid pro se voveamus , cognoscit , & improbat. Nos accusat , quod ipsum velimus vivere. At ipse te accusares , Rex optime , qui tuis effeceras virtutibus , ut te semper vivere vellemus. Pugnat tamen ille votis , & vincit : quod timebamus , quod expetebat , id obtinet ; vixit.

De te non conquerimur , Deus vitæ mortisque arbiter , cum das optimos reges , laudandus ; cum repetis , adorandus ; de te non conquerimur ; & vota nostra LUDOVICI votis cessisse patimur. Dignus erat ille , quem ad te raperes ; indigni eramus , qui apud nos illum ultra retineremus. At nunc altera , quæ non pro eo , sed cum eo ,

apud te fundimus vota bonus excipe.

Vivat ille Regis maximi hæres parvulus , tam cito à Matris complexibus , à Patris exemplis , ab amoribus Avi , à Proavi præceptionibus desertus ; & hæc omnia nomina in uno Patruo sibi restituta esse sentiat.

Vivat ille felix ; & in spes suas , quas nondum capit ; in spes nostras , quas jam facit , utrasque magnas , tempestivè adolescat.

Vivat ille diu ; & eorum annos Principum accipiat , quos immatura mors regnis abstulit.

Vivat ille piè ; & eorum virtutes animo comprehendat , quorum sceptrâ manu colligit.

Denique vivat eo Rege dignus , qui magnam ipsi animam , inter ultimos amplexus , cum Regno transmittere visus est ; & LUDOVICUM XIV. LUDOVICUS XV. amet nobis nostrisque nepotibus referre magnum bello , majorem pace , Religione maximum.

DIXI.

A P P R O B A T I O.

LEgi hanc *Ludovici Magni Laudationem Funebrem & prælo*
dignam censui. Parisiis die vigesimâ nonâ Novembris, anno
1715.

TOURNELY.

P E R M I S S I O N.

VE U l'Approbation de Monsieur l'Abbé Tournely, Docteur
& Professeur de Sorbonne, permis d'imprimer. A Paris ce
30. Novembre 1715.

M. R. DE VOYER D'ARGENSON.

*Registré sur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs
de Paris N°. 1011. conformément aux Reglemens, & notamment à
l'Arrest de la Cour de Parlement en datte du 3. Decembre 1705. Ce 17.
Decembre 1715.*

DELAUNE, Syndic.

De l'Imprimerie de LANGLOIS.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT
CHICAGO, ILL.
JANUARY 1900

TO THE EDITOR OF THE
PHYSICAL REVIEW
CHICAGO, ILL.

DEAR SIR,
I have the honor to acknowledge the receipt of your letter of the 10th inst. in relation to the article on the "Theory of the Motion of a Particle in a Medium" published in the 1st issue of the 1st volume of the Physical Review.

I am sorry to hear that you are dissatisfied with the article. I have no doubt that the article is of interest to you, and I am sure that you will find it of value in your work. I am sure that you will find it of value in your work.

I am, Sir, very respectfully,
Yours truly,
J. H. VAN VLIET

PHYSICS DEPARTMENT
CHICAGO, ILL.